

sor Melik je občudovalec duha. Pogovarjati se z njim je tako, kot da bi bili na redki dobri razstavi, za katero so potrebni veliko znanja, malo predmetov, pravi predmeti in pravilna postavitve, kar vse pričara nek pretekli čas, ki pa se dotakne človeka danes. Večkratno srečanje s profesorjem Melikom pa pomeni možnost, da spoznamo veliko predmetov, veliko pravih pravilno postavljenih predmetov. Vse to pa profesor Melik dopolnjuje s poznavanjem literature. Tu pa je krog sklenjen, saj sta zgodovina in književnost od nekdaj povezani. Eden od razlogov njune povezanosti pa je tudi dejstvo, da je zgodovina zgodba. Profesor Melik je fin zgodovinar.

S tem sem želel povedati samo, kako vidim podobo zgodovinarja — našega profesorja v njegovem vsakdanjem in neobveznem utripu.

Spoštovani gospod prof. dr. Vasilij Melik in dragi Vasja! Čeprav nisi ti »kriv«, da smo mlajši zgodovinarji študirali zgodovino, se ti zahvaljujem v svojem in njihovem imenu, da si bil naš profesor in da si nam naklonjeni kolega. Vesel sem, da smo med bogatimi in različnimi obrazi zgodovinarjev srečali tudi tebe, tvoje pisanje in predstavljanje zgodovine in njeno razumevanje. Želim si, da bomo še velikokrat šli skupaj na kavo, na prijeten in neobvezujoč ter bogat klepet.

Na koncu pa povsem preprosto in iz srca: želim, ti vse najboljše za rojstni dan in še na mnoga leta!

18. januarja 1991

Vasko Simoniti

Objavljenih avtobiografij slovenskih zgodovinarjev skorajda ni, in to je škoda. Prav tako niso prav številne samo-predstavitve znanstvenega opusa naših historikov in objave njihovega pogleda na zgodovinsko vedo. Zato smo v uredništvu že nekaj časa razmišljali o uvedbi občasne rubrike »Zgodovinar o sebi in o svojem delu«, »Pogled v zgodovinarjevo delavnico« ali kaj podobnega. Jubilej profesorja Melika nam sourednikom ZČ nalaga, obstoj rokopisa za radijsko oddajo »Naši znanstveniki pred mikrofonom« (Radio Ljubljana, 28. 11. 1988) pa omogoča, da predstavitev slavljenčevega lika zaokrožimo tudi na ta način.

ZGODOVINAR O SEBI IN O SVOJEM DELU: PROF. DR. VASILIJ MELIK

Rodil sem se v Ljubljani 17. januarja 1921. Moja mama je bila doma v tedanji ljubljanski okolici, po materinih prednikih v Šiški, po očetovih na Fužinah. Maturirala je na c. kr. učiteljsišču in je nekaj let učila na različnih šolah na Gorenjskem. Oče je bil iz Črne vasi na Barju. V 18. stoletju so začeli Barje osuševati, misleč, da bodo ustvarili bogato žitnico za vso Kranjsko. Iz žitnice ni bilo nič, prišli pa so kolonisti iz bližnjih in oddaljenih krajev. Tako je pred 150 leti nastala Črna vas, odkoder je bil moj oče. Fran Črnagoj, učitelj na barjanski šoli, ki je danes ni več, mu je omogočil študiranje. Na dunajski univerzi je končal zemljepis in zgodovino, učil deset let oba predmeta na gimnaziji, potem pa postal profesor geografije na ljubljanski univerzi. Od njega sem najbrž dobil veselje do narave, izletov in hitre hoje, od mame zanimanje za umetnost.

Dom je bil poln leposlovnih, zemljepisnih in zgodovinskih knjig. Med njimi je bila Občna zgodovina za slovensko ljudstvo, ki jo je pisal Josip Stare. Leta 1874 je izšel prvi snopič pri Mohorjevi družbi, 17 let pozneje pa 15., zadnji. To je bila prijetno, živo, vsem razumljivo pisana zgodovina, za fanta, kakršen sem bil, polna zanimivih zgodb, za odraslega pa tudi dragocena in polna podatkov. Malo pozneje sta me navdušila Sienkiewiczzeva zgodovinska romana Z ognjem

in mečem in Potop. Dala sta mi trajne simpatije do Poljakov in ju še zdaj rad jemljem v roke.

Nikdar nisem posebno rad hodil v šolo, še danes pa sem hvaležen svojim profesorjem na klasični gimnaziji in tedanjemu šolskemu sistemu za splošno izobrazbo, razgledanost in latinščino. Do matematike sem imel spoštovanje, sicer pa ne težav ne veselja, naravoslovnih predmetov pa nisem maral, ne prirodopisa, ne fizike in kemije. Pač pa so me pozneje silno navdušile tri knjige Milana Vidmarja (*Moj pogled na svet, Oslovski most in Med Evropo in Ameriko*), ki so mi dale morebiti napačne, toda nazorne predstave o relativnostni teoriji, matematiki in atomih.

Po maturi sploh nisem premišljal, kaj naj bi šel študirat. Staretova zgodovina je to že mnogo prej odločila. Na fakulteti so bili moji glavni profesorji Kos, Radojčić in Zwitter. Profesorjev, študentov in izpitov je bilo tedaj še mnogo manj kakor zdaj. Milko Kos nam je predaval slovensko in občo zgodovino srednjega veka. Letos umrl Fran Zwitter, takrat mlad docent, ki je bil moj profesor zgodovine že na gimnaziji, je bil prvi, ki je pri nas sistematično predaval zgodovino 19. stoletja, pri njem smo prvič slišali o statističnih virih in o pomenu državnih in deželnih uradnih listov. Vsak profesor je gledal na zgodovino na svoj način, vsak je pustil sledove v mojem mišljenju, gledanju in delu. Ena najbolj dragocenih stvari, kar smo jih dobili od učiteljev na gimnaziji in univerzi pa je bila skrb za natančno in jasno izražanje, odpor do površnosti in frazarjenja.

Štiri mesece sem delal kot prevajalec pri Tanjugu, 16 mesecev sem bil pomočnik ljubljanskega mestnega arhivarja, obenem pa bibliotekar v Slovanski knjižnici. Takrat sem se seznanil z bibliotekarsko in arhivsko stroko, ki ju še zdaj štejem za svoji. Potem sem prišel na filozofsko fakulteto, kjer sem začel kot asistent in kjer sem zdaj že nekaj let najstarejši redni profesor. Vmes sem bil tudi na ekonomski fakulteti in sem honorarno predaval na višji pedagoški šoli.

Moje znanstveno delo traja zdaj že dobrih 40 let. Za nekatere znanosti govorijo, da je uspehe mogoče doseči le v mladih letih. Ne vem. Za zgodovino to gotovo ne velja. Zgodovinarju se z leti nabira znanje, bogati pogled na čas, s katerim se ukvarja, in primerjava z drugimi narodi in ozemlji, raste mu sinteza. Z nekaterimi članki, ki sem jih napisal, nisem zadovoljen, na marsikaj gledam danes drugače kot pred leti, upam pa, da izpopolnujem in bogatim svoja dognanja. Moje glavno delovno področje je bilo ves čas 19. stoletje slovenske zgodovine, 19. stoletje v zelo širokem obsegu, od začetkov slovenskega narodnega gibanja leta 1768 pa do konca prve svetovne vojne. S Ferdinom Gestrinom sva napisala pregled zgodovine vsega tega časa.

Bolj kot kdo drug pred menoj sem se pečal z volilno zgodovino. Ker je od zadnjih pravih volitev pri nas minilo že 61 let, je marsikomu ta problematika tuja in nezanimiva. Volitve 1861—1914 kažejo zelo nazorno narodnostno diferenciacijo v mestih, razvoj slovenske narodne zavesti in nastanek naših strank. Na zborovanjih slovenskih zgodovinarjev smo z mlajšimi raziskovalci kritično ocenili slovensko politiko v tistem času in popravili marsikatero prejšnjo ugotovitev. Slovence pred prvo vojno sem pokazal v zbirki starih razglednic v knjigi *Pozdravi iz slovenskih krajev*. V nekaj razpravah sem primerjal cene, zasluge in finančno stran izdajanja slovenskih knjig v prvi polovici prejšnjega stoletja.

Dotikal sem se tudi starejših obdobj, tako vloge reformacije v slovenskem razvoju ali nastanka srednjeveških mest. Delo s srednjeveškimi latinskimi viri je včasih pravi oddih, saj moraš misliti in sklepati na drug način. Širše poglede na vso slovensko zgodovino, na razvoj slovenskega naroda sem dal pred nedavnim v članku *Slovenski skozi čas*; izšel je v zborniku *Na pragu tretjega tisočletja*, ki ga je izdala Mohorjeva družba. Tu, pa tudi drugod sem poudarjal, da je obdobje 1861—1914 čas, ko smo Slovenci najbolj napredovali, ko smo premostili

ves kulturni zaostanek, ki nas je težil od srednjega veka naprej, ko smo postali pravi, drugim enakovreden narod, ko smo doživeli največji vzpon v vsej naši zgodovini.

Zgodovina ima dve nalogi. Prva je ugotavljanje dejstev, odgovarjanje na vprašanje, kaj se je zgodilo in kako. Druga je ocenjevanje preteklih dogodkov in procesov. Recimo: ali so bili dogodki pred 70 leti, ob koncu prve vojne, z razpadom habsburške monarhije in nastankom jugoslovanske države za Slovence koristni, pozitivni ali ne, kaj je bilo tedaj prav ali napak narejeno. Sodba o tem se neprestano spreminja. Odvisna je predvsem od tega, kako se je Slovencem godilo po letu 1918, s čim so bili zadovoljni, v čem razočarani, ali so kot samostojen narod lahko živeli na svojem ozemlju po svoji volji in na svoj način.

Druge znanosti so obrnjene večinoma v sedanost in raziskujejo različne strani človeka, narave in vesolja. Ena več druga manj prispevajo k napredku in odkrivajo vedno nove možnosti. Zgodovina je obrnjena v preteklost. Zato od nje ne more biti neposredne koristi, novih izumov in iznajdb. Tudi prihodnosti ne napoveduje. Ne more dajati navodil za ravnanje, razen v zelo splošnem in zato omejenem obsegu. Zato med modrimi in uspešnimi politikami ni posebej vidnega deleža zgodovinarjev. Kljub temu pa je zgodovina učiteljica življenja, vitae magistra, kakor se reče, čeprav na drugačen način. Zgodovina nam razkriva korenine in začetke današnjih pojavov, nas opozarja na podobnosti in različnosti v preteklosti, nam osvetljuje prehojeno pot, njene dosežke in poraze, napake in uspehe, stiske in obilja, vodi v razumevanje preteklih časov, kar nam daje na eni strani ponos, na drugi pa skromnost, zlasti pa zavešt, da to, kar imamo danes, ni nastalo v zadnjih desetletjih, ampak je plod trdega dela in ustvarjalnosti mnogih rodov naših prednikov. Poznavanje preteklosti je torej predvsem veliko duhovno bogastvo. Tako dojémam zgodovino.